

'Het begon met een ster' door Helga Weiss

Het oorlogsdagboek van een joods meisje

In 1939 begint de negenjarige Helga Weiss met schrijven. Ze schrijft over het begin van de oorlog in haar woonplaats Praag, de steeds strengere sancties van de Duitsers tegen de Joden, de deportatie naar de getto van Theresienstadt, haar verblijf in concentratiekampen als Auschwitz en Mauthausen en het moment van vrede. Met kleurpotloden tekende en beschreef ze in schoolschriftjes en op losse blaadjes wat zij om zich heen zag gebeuren. In *Het begon met een ster* is haar verhaal in dagboekfragmenten vorm gegeven.

Het dagboek is een driedelig verhaal. Elk deel beschrijft een specifieke periode. Het eerste deel vertelt Weiss over haar jeugd in Praag vlak voor en tijdens het uitbreken van de oorlog. De sancties van de Duitsers benauwen haar rustige leventje met haar vader en moeder. Het niet meer naar school mogen raakt Helga diep. Het afscheid nemen na de oproep voor transport is schrijnend: *"Ik kan niet slapen en eigenlijk wil ik het ook niet. Als ik opblijf, maak ik de nacht langer en stel het moment van afscheid uit..."*

De deportatie naar en het verblijf in de getto van Theresienstadt beschrijft ze in het tweede deel. Haar vader wordt vrij snel na de binnenkomst gescheiden van haar en haar moeder. Zijn positie binnen de getto zorgt geregeld voor vrijstelling voor deportatie naar nog onbekende oorden waar geruchtmakende geluiden over 'gas' gaan. Het dagelijks leven in de getto en het meisjeshuis is overleven met angst voor omkomen en de nodige creativiteit. Het schleusen (ritselen) van groente van het land tijdens de dwangarbeid, vraagt voorbereiding als geheime zakken in de binnenvoering van een jas of broek. Helga Weiss en haar moeder wringen zich in allerlei bochten om hoe dan ook bij elkaar te blijven. Naar vader kijken ze geregeld

uit, totdat er uiteindelijk een deportatie naar Auschwitz plaatsvindt.

In het laatste deel vertelt ze over haar verblijf in Auschwitz, Freiburg en Mauthausen. De wijze waarop de SS'ers de gevangenen onder de duimen willen krijgen en houden, bezorgden een stugge knoop in mijn maag; uren in de kou staan zonder beschermende kleding, weinig tot geen eten en drinken, fysiek geweld. Weiss: *"Ik heb de pech dat het [geweld] altijd vlak voor mijn neus gebeurt. Vroeger werd ik er misselijk van, maar nu laat me zoiets volkomen koud."*

Haar doorzettingsvermogen krijgt steeds meer klappen en scheurtjes, willen ontsnappen en zelfs zelfmoord komen in haar gedachten op.

Dan komt er eindelijk het moment dat de Duitsers de oorlog verliezen. De vreugde van Weiss: *"'VREDE' herhaal ik en bij dat woord trilt elke zenuw in mijn lijf als een snaar"*.

Helga Weiss overleeft als één van de weinige kinderen van Theresienstadt de oorlog. Samen met haar moeder keert ze terug naar Praag, haar vader komt niet meer thuis.

De toelichting, het voorwoord en de verantwoording voorafgaand aan het dagboek bevat essentiële informatie om de context van het verhaal goed en gedegen te kunnen plaatsen. Ook het gesprek met Helga Weiss na afloop van haar verhaal is belangrijk om te begrijpen hoe het kan dat gevangenen wisten van de gaskamers en het bijbehorende crematorium bij Auschwitz-Birkenau.

Het dagboek is duidelijk geschreven vanuit het perspectief van een volwassene. Er is soms een te groot contrast tussen de volwassen schrijfstijl en de kinderlijke opmerkingen. Een zin als *"De arme ziel [moeder] is vast net zo moe als ik"* klinkt niet als van een tienjarig meisje. Met name het tweede deel van haar verhaal bevat dit grote contrast waardoor er een vervreemding ontstaat. Het boek leest dan ook eerder als een volwassene die herinneringen vertelt dan een tiener die in haar dagboek schrijft.

De tekeningen van Weiss zijn van onschatbare waarde, realistisch en confronterend. Hierin zie je puur en oprecht de blik van een twaalfjarige die door te tekenen verwerkt wat ze ziet.

Helga Weiss schrijft en tekent authentiek, zonder fratsen en poespas, haar verhaal.

Uitgeverij	The House of Books, mei 2012
Pagina's	222
Vertaling	uit het Engels door Edgar de Bruijn, (<i>Helga's Diary</i>)
ISBN	978 9044 334 593

Recensie door Isabelle Zumbrink, januari 2014